
LÄPINÄKYVÄÄ HISTORIANKIRJOITUSTA

Pekka Visuri ja Tuomas Forsberg (1992): *Saksa ja Suomi. Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen*. WSOY, Porvoo.

Gianni Vattimo (1991): *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Suomentanut Jussi Vähämäki. Gaudeamus.

Yhdistymisen myötä Saksan taloudellinen ja poliittinen merkitys on voimakkaasti kasvanut. Uudessa tilanteessa Saksa hakee itseään ja paikkaansa kansainvälisessä yhteisössä. Samalla muut toimijat pohtivat suhtautumistaan Saksaan. Kyse on laajasti ottaen *Saksan kysymyksestä*. Tutkijat Pekka Visuri ja Tuomas Forsberg pyrkivät kirjassaan valaisemaan ja analysoimaan sitä sekä historial-

lisesti että nykytilanteessa. Visuri vastaa kirjan yleisistä Eurooppaa käsittelevästä osasta Forsbergin puolestaan keskittyessä Suomen ja Saksan välisiin suhteisiin. Osat menevät kuitenkin päällekkäin, mikä aiheuttaa toistoa. Lisäksi Pohjoismaista näkökulmaa kirjasta ei saa mitenkään irti, paitsi jos Suomen katsotaan yksin edustavan Pohjoismaita.

Saksan kysymys ei ole, kuten kirjoittajat huomioivat, luonteeltaan samanlainen sekä saksalaisille itselleen että ulkomaalaisille. Myös *Ossit* ja *Wessit* mieltävät ongelman toisistaan poikkeavin painoituksin.

Kaksi vuotta yhdentymisen jälkeen saksalaisille nousee mieleen yhä useammin toive muurin, siis entisen aikojen, paluusta. Hyvin kuvaava on *Die Zeitin* (11. 9. 1992) laajan, yhdentymisessä tehtyjä virheitä käsittelevän artikkelin otsikko: *Vom Traum zum Trauma* (Unelmasta traumaan). Yhdentymisen musta aukko on puhdistamassa jopa Bundesbankin rahavarat. Saksalaista keskustelua ymmärrettävästi hallitsevat kolme pääryhmää: muukalaisviha, taloudellinen taantuma ja idän ja lännen saksalaisten mielen sisäinen eroavaisuus, jota edes *BMW* jokaisella pihalla ei tasoi. Itäisten asukkaiden alemmuudentunteella selitetään pitkälti myös lisääntyvää ja jatkuvaa ulkomaalaisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Kirjoittajien mukaan muiden kuin saksalaisten näkökulmasta uusi yhdentynyt Saksa muodostaa uhkatekijän. Tämä on ymmärrettävää ja varsin pitkälti todellista. Saksan pelko on tietysti kaiken hyvän alku. Toisaalta se viestii kiistanalaista menneisyyteen kiinnittymistä, joka asenteellaan hylkii muutoksen mahdollisuutta. Suomessakin on argumentoitu saksalaisen rahapolitiikan vastustamisen puolesta vetoamalla siihen, miten kävi kahdella viime kerralla, kun seurasimme Saksaa. Asenteiden ja ennakkoluulojen merkityksen huomioiminen on olennaista myös voimapolitiisesta näkökulmasta. Itse saksalaista keskustelua on hallinnut pitkälti pohdinta saksalaisen luonteen mahdollisesta erikoislaadusta. Mielenkiintoista on, että juuri Saksassa älymystö näkee Euroopan tiiviimmän yhdentymisen parhaimpana keinona päästä eroon saksalaisiin kohdistuvista ennakkoluuloista.

Forsberg ja Visuri yrittävät selvittää, onko historia toistumassa vai ovatko tärkeät tekijät todella muuttuneet. Vastaus edelliseen, infantiiliseen ja silti näkyviä pelkoja hyvinkin korkealla herättävään kysymykseen on kielteinen, ja jälkimmäiseen, huomattavasti älykkäämpään, myönteinen. Länsi-Saksalla on takanaan yli 40 vuotta minkä tahansa vertailun kestävää toimivaa demokratiaa, joka korostaa paikallishallintoa, ei vahvaa keskustaa. Saksalla ei ole taakkanaan suuria massoja sotaveteraaneja, ei taloudellisesti tuhoutunutta keskiluokkaa, ei aluevaatimuksia eikä Hitleriä. Toivottavasti Rostockin tapahtumat saavat saksalaiset ymmärtämään idän tilanteen ja ongelmien vakavuuden ja puuttumaan niihin. Saksan politiikan ja etenkin Helmut Kohlin ongelma on suomalaisittain tuttu päättämättömyys ja pidättyväisyys.

Visurin ja Forsbergin kirja on mielestäni tyyppillinen historiallinen katsaus, jossa faktat ovat mukavasti oikeassa järjestyksessä ja objektiivinen, historiallinen totuus

etenee ennalta arvattavassa järjestyksessä. Syvyys ja terävät reunat puuttuvat. Omituisesti kirja melkein kokonaan ohittaa Suomen ja entisen DDR:n suhteet, joista todennäköisesti löytyisi runsaasti ei-niin-mairittelevia rähmälläänolo-kohtauksia. Natsi-Saksan psykologista perimää ja sen luomaa negatiivista esikuvaa ei myöskään käsitellä. Ongelma on siinä, että tällainen kirja ei suinkaan auta ymmärtämään Saksan tilannetta paremmin, puhumattakaan siitä, että se poistaisi Saksaan liittyviä pinttyneitä myyttejä. Näin siitä muodostuu tylsä ja pettymyksen tuottava, lukijaa itse asiassa väheksyvä teos. Itsepäinen neutraalisuuden tavoittelu johtaa tasapainuuteen. Kirjan parasta antia onkin kirjallisuusluettelo ja takaa löytyvä Saksan asemaan vaikuttaneiden tapahtumien kronologia.

Historian tulkintaa ja neutraalisuutta käsittelee myös italialainen »heikon ajattelun» filosofi Gianni Vattimo ensimmäisessä ja valitettavasti varsin lyhyessä suomenetussa kirjoituskokoelmassaan. Hänen mukaansa maailmassa, jossa monet kulttuurit ja kansat ovat ottaneet puheoikeuden, on tullut mahdottomaksi uskoa, että historia olisi yksi yhtenäinen prosessi. Kehityksen myötä toivoisi loppuvan myös toistuva vetoaminen kausaalisen selityksen neutraalisuuteen. Osoitettaessa, että oleminen ei välttämättä olekaan yhtä kuin »pysyvä ja tasapainoinen», vaan että se on tekemisissä tapahtuman, sopimuksen, vuoropuhelun ja tulkin kanssa, avataan uusia mahdollisuuksia. Juuri tähän Vattimon mielestä pyrkivät Nietzsche, Heidegger, Dewey ja Wittgenstein.

Vattimo käy suhtautumistavaltaan rikkaissa esseissään läpi pääasiallisesti hermeneutiikan edustajia, mutta käsittelee samalla mielenkiintoisesti postmodernisuutta. Hänen mielestään arkaismi, kulttuurirelativismi ja ns. kohtuullinen irrationalismi, jolla hän viittaa narraation korostamiseen, eivät ole ratkaisseet tieteessä historiallisuuden ongelmaa. Ne nousevat metafysisen historianfilosofian hajoamisesta, mutta eivät kykene tarjoamaan vaihtoehtoja.

Vattimon kirjoitusten maailma käsittelee anglosaksiselle perinteelle outoja esteettisiä kysymyksiä, joiden suurta merkitystä myöhäismodernissa yhteisössä hän korostaa. Hän tulkitsee Heideggeriä ja Benjaminia siten, että esteettisen kokemuksen — ei pelkästään taiteen kokemuksen vaan myös ympäristön kokemuksen — luonne on pohjattomuus, ei länsimaissa vallalla ollut käsitys taiteen kokemisesta turvana, kauniina täyttymyksenä. Kodittomuuden tila on olennainen, ja Vattimon mielestä kyse on suurkaupungin ihmiselle ominaisesta älyn ja hermojen liikkuvuudesta ja hypersensitiivisyydestä. Huomio ei kiinnity teokseen, vaan kokemukseen. Kodittomuuden ymmärtäminen antaaakin mahdollisuuden luovuudelle ja mahdollistaa siirtymisen eteenpäin, pois neutraalisuuden kaipuusta tai vaatimuksesta.

Vattimo kritisoi kriittistä sosiologiaa siitä, että se ei ole tehnyt riittävästi eroa läpiorganisoitujen yhteiskunnan poliittisen vieraantumisen ja myöhäismodernin olemassaolon uusien aineiden välillä. Pintapuolisuus ja epävarmuus eivät välttämättä ole massoitumisen epäinhimil-

lisiä merkkejä. »Situationistinen 'spektaakkeli-yhteiskunta' ei ole ainoastaan vallan manipuloimien näennäisyksien yhteiskunta. Se on myös yhteiskunta, jossa todellisuus näyttää notkeammalta ja juoksevammalta ja jossa kokemus voi saada oskillaation, kodittomuuden sekä leikin luonteenpiirteitä» (s. 68). Näin ymmärrettynä kokemukseen sisältyy olennaisesti luovuus, ja samalla siitä katoaa yksioikoinen objektiivisuuspaternalismi.

MIKA HANNULA
